

*Дорофеева М. С.,**доктор філологічних наук, професор,**професор кафедри германської філології та перекладу**Навчально-наукового інституту філології**Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

КОНСТРУКТИВІЗМ ТА КРЕАТИВНІСТЬ В АУДІОВІЗУАЛЬНОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Анотація. Статтю присвячено стратегіям конструктивізму і креативності перекладання в аудіовізуальному перекладі. У контексті підготовки майбутніх фахівців відповідно до системи компетентностей рамкової програми Європейський магістр з перекладу ЕМТ актуальності набуває формування навичок рефлексії та саморефлексії перекладацької діяльності. Навчання аудіовізуального перекладу у профільних ВНЗ України поряд із застосуванням новітніх інформаційних технологій вимагає трансферу процедурних та методичних знань на заняттях з перекладацьких дисциплін. До теоретичних компонентів цього трансферу належать стратегії конструктивізму та креативності перекладання в межах процесуально орієнтованої методології функціоналізму в перекладознавстві.

Метою розвідки стало виявлення механізмів конструктивізму та креативності перекладання на матеріалі множинних перекладацьких рішень в аудіовізуальному перекладі. Заявлена мета охоплює окреслення понять конструктивізму та креативності з погляду методології перекладознавства та методики навчання перекладу, висвітлення невдалих перекладацьких рішень та їхніх причин, виявлення когнітивних стратегій перекладача, спрямованих на підвищення якості та зрозумілості цільового тексту в аудіовізуальному перекладі. Дослідницька гіпотеза полягає у припущенні про прямий зв'язок між розумінням вихідного тексту і перекладацьким рішенням, а також про наявність мікро- та макрорівня перекладацьких помилок, що призводять до викривлення змісту вихідного аудіовізуального тексту в перекладі та зниження зрозумілості транслята для цільової аудиторії. Умови експерименту передбачали виконання студентами асинхронного письмового аудіовізуального перекладу фрагмента урядової заяви федерального канцлера ФРН, розміщеної на каналі Youtube, без обмеження в часі. Перекладацьке замовлення вимагало локалізації оригінальної німецької заяви для українського сайту Deutsche Welle.

Під час аналізу множинних перекладів та подальшого усного обговорення зі студентами обидві дослідницькі гіпотези було підтверджено. Результати виявили пряму залежність між недостатнім розумінням оригіналу та дискурсивними помилками виконавців аудіовізуального перекладу. Помилки стосувались викривлення змісту вихідного тексту на мікрорівні заяви та спотворення інтенції автора тексту на макрорівні аудіовізуального перекладу. Зниження зрозумілості цільового тексту для адресатів було спричинено стратегічними помилками перекладачів, пов'язаними з відсутністю експлікації змісту, всупереч вимог перекладацького замовлення. Було встановлено, що оптимальні когнітивні стратегії аудіовізуального перекладу в контексті конструктивізму та креативності включають пріоритет відтворення макроструктури вихідного

тексту по відношенню до його мікроструктур; врахування візуально-вербальних та візуально-невербальних знаків аудіовізуального тексту; відмова від стратегії рефлексу на користь саморефлексії; одночасне використання стратегій *bottom-up* та *top-down*.

Перспектива покращення якості виконання аудіовізуального перекладу полягає у впровадженні розгорнутого доперекладацького аналізу на етапі підготовки до перекладу і застосуванні ТАР-протоколів для саморефлексії перекладацької діяльності.

Ключові слова: конструктивізм, креативність, аудіовізуальний переклад, когнітивна стратегія перекладання, стратегія *bottom-up*, стратегія *top-down*.

Постановка наукової проблеми та її значення. За умов збройної агресії росії проти України, що триває вже близько півроку, більшість галузей загальнонаціональної економіки зазнали руйнувань або суттєвих трансформацій. Не залишився осторонь і ринок перекладацьких послуг, де спостерігається тенденція до збільшення обсягів дистанційних усних перекладів, зокрема синхронних перекладів переговорів, телемарафонів, перекладів конференцій, письмових галузевих перекладів військово-технічної, медичної та психолого-реабілітаційної тематики. Поширюються досі нові для України перекладацькі спеціалізації, такі як фіксер – персональний асистент, гід, консультант, адміністратор і усний перекладач для представників іноземних ЗМІ. Крім того, з початком вторгнення російських військ на територію України посилюється інтерес до аудіовізуального перекладу, а саме – локалізації іншомовного мультимедійного контенту для цільової аудиторії, виникла потреба у менеджменті інформації та здійсненні новинної аналітики іноземними мовами як забезпечення доступу до об'єктивних даних та протидії дезінформації.

В цьому контексті постають нові виклики для профільних ВНЗ України, які полягають у підготовці перекладачів для виконання ними професійних завдань у жорстких, невизначених та подекуди небезпечних воєнних умовах. Метою підготовки фахівців з письмового та усного перекладу дедалі більше стає не тільки набуття лінгвістичної та предметної компетентностей, а й формування навичок рефлексії власної перекладацької діяльності. Така саморефлексія знаходиться на перетині перекладацької й особистісної компетентностей, а також належить до компетентності надання послуг перекладу в системі компетентностей рамкової програми Європейський магістр з перекладу (European Master's of Translation – EMT) [1]. Структурні зміни на ринку перекладацьких послуг України, спричинені війною, та водночас необхідність адаптації освітньої підго-

товки майбутніх фахівців до змінених умов навчання й трудової діяльності, визначають *актуальність* нашої розвідки.

Аналіз досліджень та публікацій з теми. Як вже було зазначено, наразі аудіовізуальний переклад (АВП) складає значну частку обсягів перекладацьких замовлень на ринку перекладацьких послуг України, оскільки локалізація іншомовного мультимедійного контенту для цільового споживача стає потужною інформаційною зброєю і набуває пріоритетного значення під час війни. Під поняттям АВП ми об'єднуємо всі види міжмовного та міжкультурного посередництва шляхом відтворення аудіовізуального контенту на електронних носіях для іншомовних адресатів [2, с. 36]. З метою оптимізації підготовки майбутніх перекладачів АВП за змінених умов необхідно застосовувати, з одного боку, сучасні інформаційні технології, з іншого боку, втілювати європейські дидактичні принципи навчання перекладу як трансфер процедурних знань для здійснення перекладацької діяльності [3; 4; 5; 6; 7; 8, с. 100–105]. Основними теоретичними складовими такого трансферу виступають функціоналістські підходи до виконання перекладацьких замовлень з ключовими поняттями *конструктивізму* та *креативності* перекладання [9; 10].

Об'єкт дослідження складають перекладацькі рішення як ознаки конструктивізму та креативності перекладання в аудіовізуальному перекладі.

Предметом розвідки виступає відношення взаємозв'язку між конструктивними та креативними стратегіями перекладача і зрозумілістю цільового тексту в аудіовізуальному перекладі.

Пропонована розвідка має на **меті** висвітлити механізми конструктивізму та креативності перекладання на матеріалі множинних перекладацьких рішень в аудіовізуальному перекладі. Заявлена мета включає кілька **завдань**:

1) окреслити поняття конструктивізму й креативності перекладання з погляду транслятивної методології та методики навчання перекладу;

2) висвітлити невдалі перекладацькі рішення в аудіовізуальному перекладі та їхні причини;

3) виявити когнітивні стратегії перекладача, пов'язані з конструктивізмом і креативністю перекладання;

4) визначити методи підвищення якості та зрозумілості транслята в аудіовізуальному перекладі.

Матеріал дослідження становлять: (а) аудіовізуальний текст (АВТ) урядової заяви федерального канцлера ФРН Олафа Шольца, виголошеної на екстреному засіданні Бундестагу 27.02.2022 на тему «Війна росії та України» (текст розміщено на політичному YouTube-каналі phoenix) [11]; (б) множинні переклади АВТ українською мовою, виконані студентами другого курсу магістратури Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Виклад основного матеріалу. Поняття конструктивізму та креативності перекладання мають свої витоки у діяльно-теоретичній парадигмі функціоналізму. Видатними представниками функціоналістського підходу в німецькомовному просторі, які і ввели згадані вище поняття у науковий обіг, стали Ганс Геніг (Hans Hönig) та Пауль Кусмауль (Paul Kuzmaul) – викладачі університету імені Йогана Гутенберга у м. Майнц-Гермерсгайм (ФРН), засновники Гермерсгаймської школи перекладознавства. Німецька концепція функціоналізму включала дві хронологічні фази: 1) дослідження *дій*,

релевантних для створення перекладацького продукту (70–80-ті рр. ХХ ст.); 2) дослідження *ментальних процесів*, необхідних для продукування транслята (90-ті рр. ХХ ст. – дотепер) [див., напр., 12]. В річищі процесуального розуміння перекладу центральним поняттям функціоналізму стає *стратегія перекладу* та ідея про переклад як *процес прийняття рішень* [13]. На той час девізом Г. Геніга та П. Кусмауля виступало твердження про те, що «перекладач має діяти і перетворювати» (тут і далі переклад наш. – М. Д.) [там само]. Стратегіями перекладу, представленими авторами, стали *константність функції* або *зміна функції* оригіналу в перекладі. Факторами впливу на перекладацькі рішення гермерсгаймські перекладознавці вважали вимоги замовника, тип перекладацького замовлення, фонові знання й очікування реципієнта і цільову культуру, що залишається актуальним до сьогодні.

Наприкінці 90-тих – початку 2000-них років ХХІ ст. починається когнітивний поворот у перекладознавстві, пов'язаний з кореляцією реценції вихідного тексту (ВТ) та продукції цільового тексту (ЦТ) з ментальними процесами в голові перекладача. У цей період з'являються концепції конструктивізму Г. Геніга й креативності П. Кусмауля, в межах яких робиться успішна спроба використати здобутки когнітивної науки, зокрема, семантику фреймів і сценаріїв Р. Філмора [14, р. 111–137], у перекладознавстві та методиці навчання перекладу.

Під конструктивними та креативними процесами перекладання автори мають на увазі процеси розуміння ВТ, пошуку перекладацьких відповідників та ревербалізації ЦТ. При цьому постулюється безпосередній зв'язок між розумінням оригіналу і рішеннями перекладача. В основу концепцій конструктивізму та креативності покладено стратегічну модель перекладу Т. ван Дейка та Р. Кінча [15, р. 5]. Відповідно до згаданої моделі *розуміння* становить взаємодію між ВТ і ментальною моделлю комунікативної ситуації в голові перекладача у вигляді фреймів і сценаріїв, причому інформація з тексту та наявні фонові знання перекладача поєднуються. Стратегічна модель перекладу за ван Дейком/Кінчем визначається п'ятьма гіпотезами: 1) *конструктивістська* гіпотеза: розуміння тексту – це конструктивний процес; 2) *інтерпретаційна* гіпотеза: розуміння тексту становить інтерпретаційний процес; 3) гіпотеза *безперервності*: значення тексту вибудовується безупинно і покроково; 4) гіпотеза *пресупозиції*: значення тексту вибудовується під час звернення до загальних фонових знань про світ, очікувань та переконань; 5) *стратегічна* гіпотеза: взаємодія між текстовою інформацією та накопиченими знаннями є стратегічним процесом, скерованим метою розуміння [там само, р. 6–13].

Принцип конструктивізму перекладання за Г. Генігом передбачає подвійне вибудовування значення в перекладі: спочатку конструюється значення ВТ під час реценції, потім конструюється значення ЦТ під час ревербалізації. Обидві ланки процесу перекладання підпорядковуються «індивідуальності перекладача» на тлі суб'єктивності процесів розуміння, експериментально доведеної когнітивною наукою [16, S. 234]. Для моделювання ментальних процесів вирішення проблем Г. Геніг використовує поняття контрольованих та неконтрольованих мікро- й макростратегій перекладання, які протікають в голові перекладача. Автор приходиться до висновку, що процес прийняття перекладацьких рішень протікає не лінійно, а рекурсивно-циркулярно, тобто з постійним самокорегуванням, зворот-

нім рухом від кінця до початку та зверненням до різних рівнів пошуку відповідників [там само, S. 240]. У деяких аспектах модель ментальних процесів перекладання Г. Геніга можна порівняти з поняттям динамічної ієрархії перекладацьких рішень у синергетиці перекладу [17, с. 120].

В плані розуміння ВТ за Г. Генігом існує дві когнітивні стратегії обробки інформації на підготовчому етапі перекладання. Це, по-перше, стратегія екстрагування смислу з перебігом процесу розуміння «знизу догори» (англ. *bottom-up process*), тобто від поверхневих мовно-семіотичних структур тексту до фреймів і сценаріїв у мозку перекладача. По-друге, ідеться про стратегію руху «згори донизу» під час сприйняття інформації ВТ (англ. *top-down process*) – процес конструювання смислу. Тут мається на увазі взаємозв'язок між досягненням поверхневих структур тексту і одночасною активацією ментальних моделей у довгостроковій пам'яті реципієнта, тобто відбувається зворотній рух від вищого рівня обробки інформації до нижчого рівня розуміння (*top-down*). У дидактичному аспекті Г. Геніг виділяє два типи ментальної поведінки перекладача під час прийняття перекладацьких рішень – *рефлекс* і *(само)рефлексія*. Рефлексом автор називає автоматичну, несвідому, неконтрольовану поведінку перекладача під час пошуку відповідників на будь-якому рівні перекладу. Рефлексія становить свідому поведінку перекладача у разі виявлення проблеми, наприклад, у вигляді звернення до типологічних ознак ВТ, комунікативних факторів ситуації перекладу, особливостей вихідної та цільової культури, стратегій перекладу, насамперед макростратегії, фонових знань, досвіду, перекладацьких артефактів і самоспостереження. Г. Геніг акцентує на необхідності формування саме навичок рефлексії та саморефлексії, оскільки вони є передумовою креативності перекладу і довіри перекладача до власних рішень [18, S. 230–251].

Методологічною основою поняття *креативності* перекладання стала семантика прототипів Дж. Лакоффа [19]. Фокус уваги зміщується на ту сферу перекладацької діяльності, де взагалі може відбутись креативність, а саме: не на відтворення поверхневих лінгвістичних структур мови ВТ, а на використання ментальних уявлень, які визначені центром та нечіткою периферією ключових семантичних категорій у мозку перекладача [20, р. 73–86].

Концепція креативності перекладання П. Кусмауля ґрунтується на тезі про «переклад як змінювання» (нім. *Übersetzen als Verändern*) [21, S. 206]. Важливою ідеєю стало усвідомлення неможливості перекладу без змін – навіть більше, самі зміни у трансляті становлять передумову збереження домінанти перекладу.

За П. Кусмаулем зміни можуть стосуватись: 1) *змісту ЦТ* з огляду на цільову культуру; 2) *граматики ЦТ* з огляду на системно-мовні обмеження; 3) *функції ЦТ* з огляду на особливості реципієнтів. Зміни полягають у свідомому застосуванні змінювальних прийомів з боку перекладача. До таких прийомів належать: (а) трансформація; (б) транспозиція; (в) експлікація; (г) семантична адаптація [там само, S. 210]. Значення слів та висловлень не існують у статистиці, а визначаються комунікативною ситуацією та контекстом, навіть створюються ними. Тому перекладачу необхідно формувати й розвивати розуміння, чутливе до контексту (нім. *kontextsensitives Verstehen*) [22, S. 399–404].

Таке розуміння має стати результатом взаємодії когнітивних стратегій обробки інформації «знизу догори» (*bottom-up*), що сприймають зміст тексту як зовнішню реальність, та когнітивних стратегій «згори донизу» (*top-down*), в межах яких перекладач проектує свої знання й очікування на вихідний текст і транслят. **Дослідницькою гіпотезою** нашої розвідки стали тези: 1) недостатнє розуміння ВТ приведе до невдалого перекладацького рішення; 2) невдалі перекладацькі рішення становлять (а) помилки мікрорівня, що спотворюють зміст ВТ; (б) помилки макрорівня, які ускладнюють зрозумілість ЦТ для адресатів.

Отже, розглянемо конкретний **матеріал**. Зважаючи на мету нашої розвідки, ми провели міні-експеримент та оцінювання множинних студентських перекладів аудіовізуального тексту. У межах дисципліни «Колоквіум перекладознавчих досліджень» 10 студентів-магістрів другого курсу Київського національного університету імені Тараса Шевченка отримали завдання на платформі Google classroom у формі перекладацького замовлення.

Замовлення, сформульоване у вигляді інструкції, звучало так: *перекладіть письмово першу частину урядової заяви федерального канцлера ФРН Олафа Шольца від 27.02.2022 (з початку до 10:45) для публікації тексту виступу на сайті Deutsche Welle, локалізованому для українських читачів*.

За визначеними умовами контролю студенти здійснювали асинхронний письмовий переклад аудіовізуального тексту, маючи у своєму розпорядженні достатню кількість часу (24 години до наступного заняття). Слід зазначити, що оригінальний текст, наданий для перекладу, належить до прототипових АВТ, оскільки включає: 1) два синхронні канали зв'язку, тобто аудіо- та відеоканали передачі інформації; 2) відповідно, два типи знаків: аудіовербальні знаки (слова усного тексту заяви) та аудіовербальні знаки (оплески, інші шуми); 3) візуально-вербальні знаки (субтитри, написи, емблеми в кадрі) та візуально-невербальні знаки (кадри учасників комунікативної ситуації) [23, р. 24]. Основним типом знаків вихідного АВТ стали *аудіовербальні знаки*: записаний усний текст у комбінації з *візуально-вербальними знаками* у формі теми заяви (*Krieg in der Ukraine*), каналу передачі інформації (*phoenix*) та емблеми федерального парламенту ФРН (*Deutscher Bundestag*) (див. рис. 1).

Рис. 1. Типові аудіовербальні та візуально-вербальні знаки АВТ (скріншот)

Першою особливістю пропонованого АВТ стала наявність не лише типових аудіовербальних та візуально-вербальних знаків (див. рис. 1), а й можливість підключення візуально-вербальних знаків у формі *субтитрів* (див. рис. 2 нижче).

Крім того, ознакою вихідного АВТ слугували *аудіоневербальні знаки* у формі оплесків, супроводжуваних пасажі урядової заяви, а також незадоволені вигуки, кашель та інші людські шуми, які можна було почути на задньому плані за кадром промови. Релевантним для перекладача у цьому плані є відволікаючий фактор таких знаків, а також «перекриття» гучними оплесками або вигуками фраз канцлера, що заважає їхньому повному розумінню.

Рис. 2. Спеціальні візуально-вербальні знаки АВТ – субтитри (скріншот)

Другою особливістю АВТ, релевантною для його перекладу, стали *візуально-невербальні знаки* – кадри із зображеннями учасників комунікативної ситуації, про яких ішлося в урядовій заяві канцлера, та які супроводжували усний текст заяви (див. рис. 3 та рис. 4 нижче).

Рис. 3. Візуально-невербальні знаки АВТ – президент Бундестагу Бербель Бас

Рис. 4. Візуально-невербальні знаки АВТ – міністр закордонних справ ФРН Анна-Лена Бербок (скріншот)

Розгляньмо перекладацькі рішення у студентських трансляціях АВТ як підтвердження або спростування нашої дослідниць-

кої гіпотези. У більшості робіт (9 із 10-ти виконавців перекладацького замовлення) повторювались одні й такі самі помилки. Так, типовим помилковим рішенням стало спотворення наміру автора (первинної пропозиції) ВТ, пов'язане з неправильною ідентифікацією учасників комунікативної ситуації з боку перекладача (див. табл. 1).

Таблиця 1

Дискурсивні помилки в перекладі АВТ (1)

Das setzt eigene Stärke voraus. Ja, wir wollen! Und wir werden unsere Freiheit, unsere Demokratie und unseren Wohlstand sichern. Und ich bin Ihnen, Frau Präsidentin, sehr dankbar, dass sich die Vorstellung der Bundesregierung dazu heute in dieser Sondersitzung mit dem teilen kann. Und auch den Vorsitzenden aller demokratischen Fraktionen dieses Hauses danke ich dafür, dass Sie diese Sitzung unterstützt haben.	Для цього нам слід продемонструвати власні сили. Так, ми хочемо цього! І ми забезпечимо нашу свободу, нашу демократію та наш добробут. Я дуже вдячний Вам, пані Президент, що позиція Федерального *парламенту щодо цієї теми може бути представлена сьогодні на цьому спеціальному засіданні. Я також дякую лідерам усіх демократичних фракцій цієї *палати за підтримку поточної сесії.
--	---

Як видно з таблиці, студентський переклад (1) демонструє два види дискурсивних помилок. По-перше, інтенцію автора як очільника федерального уряду ФРН виступити із заявою перед парламентом на екстреному засіданні та його подяку президентці Бундестагу за таку можливість було неправильно відтворено на мікрорівні значення лексики *die Bundesregierung* – *парламент. По-друге, в перекладі має місце дискурсивно-фахова помилка, а саме: відтворення усталеної метафори *dieses Haus* (*das Parlament*) через помилковий відповідник *палата. Зрештою, у німецькому транскрипті заяви спостерігаються неточності, імовірно, механічно переписані із субтитрів YouTube (див. місця у лівій колонці таблиці 1, марковані червоним кольором).

Розгляньмо цей приклад в іншій роботі студента (див. табл. 2).

Таблиця 2

Дискурсивні помилки в перекладі АВТ (2)

Das setzt eigene Stärke voraus. Ja, wir wollen! Und wir werden unsere Freiheit, unsere Demokratie und unseren Wohlstand sichern. Und ich bin Ihnen, Frau Präsidentin, sehr dankbar, dass ich die Vorstellung der Bundesregierung dazu heute in dieser Sondersitzung mit Ihnen teilen kann. Und auch den Vorsitzenden aller demokratischen Fraktionen dieses Hauses danke ich dafür, dass Sie diese Sitzung unterstützt haben.	Це передбачає нашу власну силу. Так, ми хочемо цього! І ми захищатимемо нашу свободу, нашу демократію та наше процвітання. І я дуже вдячний вам, пані президент, за те, що *ідея федерального уряду може поділитися з вами сьогодні на цій спеціальній сесії. І я також дякую лідерам усіх демократичних *груп у цій *палаті за підтримку цієї сесії.
---	---

Студентський переклад (2) містить неточності у тій самій пропозиції, однак тут вони пов'язані з невмотивованою зміною синтаксичної структури оригіналу (активна конструкція замінюється на нетипову для української мови пасивну конструкцію – *ідея федерального уряду може поділитися з вами сьогодні) та неправильний контекстуальний відповідник лексики *die Vorstellung* – *ідея. Так само як і у прикладі (1), спостерігається дискурсивно-фахова помилка у відтворенні словосполучення *Fraktionen dieses Hauses* – *групи у цій палаті.

Розгляньмо той самий приклад ще в одній роботі (див. табл. 3).

Таблиця 3

Дискурсивні помилки в перекладі АВТ (3)

Das setzt eigene Stärke voraus. Ja, wir wollen! Und wir werden unsere Freiheit, unsere Demokratie und unseren Wohlstand sichern. Und ich bin Ihnen, Frau Präsidentin, sehr dankbar, dass sich die Vorstellung der Bundesregierung dazu heute in dieser Sondersitzung mit dem teilen kann. Und auch den Vorsitzenden aller demokratischen Fraktionen dieses Hauses danke ich dafür, dass Sie diese Sitzung unterstützt haben.	Для цього потрібні власні сили. Ми готові! І ми потурбуємося про нашу свободу, нашу демократію та наше процвітання. І я дуже вдячний вам, пані президентко, за те, що ми зараз приймаємо участь у цьому спеціальному засіданні *Федерального уряду. Також, я хотів би подякувати лідерам усіх демократичних фракцій *цієї палати за підтримку
--	---

Третій переклад демонструє такі самі неточності у німецькому транскрипті (див. табл. 1) та неправильний відповідник метафори *dieses Haus* – **цієї палати* (див. табл. 1, табл. 2). Утім, студентка доцільно намагалась застосувати стратегію експлікації для словосполучення *in dieser Sondersitzung* – у цьому спеціальному засіданні **Федерального уряду*. На жаль, перекладачка неправильно ідентифікувала учасників спеціального засідання, обмеживши їх до членів Федерального уряду. Це призвело до спотворення всієї пропозиції ВТ. Правильним варіантом експлікації в контексті цього висловлення мало б бути: *І я дуже вдячний вам, пані президентко, за те, що ми зараз приймаємо участь у цьому спеціальному засіданні Федерального парламенту*. Наведемо ще один цікавий приклад, який свідчить про дефіцит зрозумілості цільового тексту для адресатів (див. табл. 4).

Таблиця 4

Стратегічні помилки в перекладі АВТ

sehr geehrte frau präsidentin geehrte 0:03 kolleginnen und kollegen liebe 0:05 mitbürgerinnen und mitbürger 0:07 der 24 februar 0:10 2022 markiert eine zeitenwende in der 0:13 geschichte unseres kontinents	Шановна пані президентко, шановні 0:03 колеги, любі 0:05 співгромадяни, 0:07 24 лютого 0:10 2022 р. ознаменувало переломний момент 0:13 в історії нашого континенту
---	---

У наведеному прикладі (див. табл. 4) спостерігаємо повний транскрипт субтитрів оригіналу та його відтворення українською мовою з наведеним хронометражем. Незважаючи на семантично правильне відтворення звернення федерального канцлера, поза увагою перекладача залишились ключові фактори ревербалізації ЦТ: вимоги замовника та фонові знання цільової аудиторії. Так, у замовленні було наведено призначення перекладу: *публікація тексту виступу на сайті Deutsche Welle, локалізованому для українських читачів*. Це означає, що текст заяви має бути адаптовано відповідно до фонових знань українців-споживачів новинного порталу Deutsche Welle рідною мовою. Оскільки на відміну від посад федерального канцлера та федерального президента посада президента федерального парламенту ФРН є менш відомою широкій громадськості, вочевидь, у перекладі потрібно було застосувати стратегію експлікації: *шановна пані президентко Федерального парламенту* або *шановна пані президентко Бундестагу*. На жаль, у жодній роботі не було уживано цієї стратегії, що свідчить, з одного боку, про недостатнє розуміння ВТ з боку

перекладачів, з іншого боку, про неврахування інтересів цільової аудиторії. Цікаво, що упродовж всього АВТ заява супроводжувалась кадрами, де були зображені учасниці комунікативної ситуації та особи, до яких безпосередньо звертався канцлер у своїй заяві (див. Рис. 3, Рис. 4 вище). Утім, після опитування студентів та перевірки завдання в групі з'ясувалось, що жоден з виконавців перекладу не знав, хто така «пані президент» та не впізнав її в кадрі АВТ. Очевидно, цей факт вплинув на якість перекладу та зрозумілість ЦТ для цільової групи адресатів, тому наведений приклад може вважатись стратегічною помилкою перекладача.

Проведене дослідження дозволяє зробити такі висновки:

1. Обидві гіпотези, висунуті на початку міні-експерименту, підтвердились під час аналізу перекладів студентів та подальшого їхнього обговорення з групою.
2. Недостатнє розуміння оригіналу призвело до дискурсивних помилок ідентифікації учасників ситуації з боку перекладачів, що, у свою чергу, викликало спотворення змісту вихідного АВТ на мікрорівні й інтенції автора заяви на макрорівні аудіовізуального перекладу.
3. Стратегічні помилки перекладачів, пов'язані з відмовою від необхідної експлікації окремих фрагментів заяви, призвели до зниження зрозумілості тексту перекладу для цільової аудиторії.
4. Причини невдалих перекладацьких рішень за результатами експерименту полягають: (а) у несвідомому уживанні когнітивної стратегії рефлексу, тобто автоматизованої заміни одиниць ВТ на одиниці ЦТ на мікрорівні заяви; (б) у дефіцитах розуміння ВТ, які призводять до неможливості експлікації змісту для цільової аудиторії; (в) у зловживанні асоціаціями за ключовими словами у висловленнях оригіналу, що призводить до невмотивованих додавань та перекичувань змісту пропозиції ВТ у ЦТ; (г) у недостатній увазі перекладачів до візуально-невербальних знаків АВТ, що допомогло б ідентифікувати учасників комунікативної ситуації та підвищило би зрозумілість ЦТ; (д) у надмірній орієнтації на мікроструктуру вихідного тексту (окремі аудіовербальні знаки) з одночасною втратою фокусу на макроструктуру АВТ, що призводить до дефіциту контекстного розуміння.

5. Когнітивними стратегіями перекладача АВТ в річичі конструктивізму та креативності перекладання мають бути: визнання пріоритетності відтворення макроструктури оригіналу по відношенню до його мікроструктур; врахування візуально-вербальних та візуально-невербальних знаків АВТ; відмова від стратегії рефлексу на користь рефлексії та саморефлексії; одночасне використання стратегій обробки інформації *bottom-up* та *top-down* у перекладанні.

6. Методи підвищення якості та зрозумілості АВП можуть включати: (а) свідоме відстеження власної перекладацької поведінки під час перекладання у вигляді саморефлексії; (б) застосування конструктивних та креативних стратегій перекладання, викладених вище; (в) виконання розгорнутого доперекладацького аналізу з метою формування у перекладача контекстного розуміння ВТ, спрямованого на якісний та зрозумілий переклад.

Перспективою підготовки майбутніх фахівців АВП вважаємо впровадження розгорнутого доперекладацького аналізу на етапі підготовки до перекладу з використанням електронних перекладацьких артефактів та використання протоколів «Міркий уголос» для саморефлексії перекладача і пошуку найкращих перекладацьких рішень.

Література:

1. European Master's in Translation. Kompetenzrahmen 2017 : веб-сайт. URL: emt_competence_fwk_2017_de_web.pdf (europa.eu) (дата звернення: 20.07.2022).
2. Дорофєєва М. Когнітивні механізми обробки й відтворення інформації в аудіовізуальному перекладі. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. Кропивницький, 2022. Вип. 202. С. 34–44.
3. Siever H. *Übersetzungswissenschaft. Eine Einführung*. Tübingen : Narr, 2015. 238 S.
4. Göpferich S. *Textproduktion im Zeitalter der Globalisierung. Entwicklung einer Didaktik des Wissenstransfers*. Tübingen : Stauffenburg Verlag, 2008. 499 S.
5. Göpferich S. *Translationsprozessforschung. Stand, Methoden, Perspektiven*. Tübingen : Narr, 2008. 313 S.
6. Holz-Mänttari J. *Translatorisches Handeln. Theorie und Methode*. Helsinki : Suomalainen Tiedeakatemia, 1984. 193 S.
7. Krings H. *Was in den Köpfen von Übersetzern vorgeht. Eine empirische Untersuchung zur Struktur des Übersetzungsprozesses an fortgeschrittenen Französischlernern*. Tübingen : Narr, 1986. 570 S.
8. Nord Chr. *Loyalität statt Treue: Vorschläge zu einer funktionalen Übersetzungstypologie. Lebende Sprachen* 34. London, Berlin, New York : de Gruyter, 1989. S. 100–105.
9. Höning H. *Konstruktives Übersetzen*. Tübingen : Stauffenburg, 1995. 267 S.
10. Kußmaul P. *Kreatives Übersetzen*. Tübingen : Stauffenburg Verlag, 2020. 215 S.
11. Regierungserklärung Bundeskanzler Scholz zum Russland-Ukraine Krieg am 27.02.2022 : веб-сайт. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Flk6719Zp2w> (дата звернення: 19.07.2022).
12. Kußmaul P. *Verstehen und Übersetzen. Ein Lehr- und Arbeitsbuch*. Tübingen : Narr, 2010. 217 S.
13. Höning H. G., Kußmaul P. *Strategie der Übersetzung. Ein Lehr- und Arbeitsbuch*. Tübingen : Gunter Narr, 1996. 172 S.
14. Fillmore Ch. *Linguistics in the Morning Calm*. Seoul : Hanshin, 1982. 352 p.
15. V Dijk T., Kintsch W. *Strategies of discourse comprehension*. New York : Academic Press, 1982. 294 p.
16. Stolze R. *Übersetzungstheorien. Eine Einführung*. Tübingen : Narr, 2005. 269 S.
17. Дорофєєва М. *Методологія перекладознавчих досліджень*. Навчально-методичний посібник для студентів-магістрів. К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2020. 156 с.
18. Höning H. *Übersetzen zwischen Reflex und Reflexion – ein Modell der übersetzungsrelevanten Textanalyse*. In: M. Snall-Hornby. *Übersetzungswissenschaft – Eine Neuorientierung*. Tübingen : Francke, 1986. S. 230–251.
19. Lakoff G. *Women, Fire and Dangerous Things*. Chicago, University of Chicago Press, 1987. 632 p.
20. Rosch E. *Prototype Classification and Logical Classification: The Two Systems*. In: R. Scholnick (ed.) *New Trends in Cognitive Representation: Challenges to Piaget's Theory*. Hillsdale, N. J. : Lawrence Erlbaum Associates, 1981. Pp. 73–86.
21. Kußmaul P. *Übersetzen als Entscheidungsprozess. Die Rolle der Fehleranalyse in der Übersetzungsdidaktik*. In: M. Snall-Hornby (ed.) *Übersetzungswissenschaft – Eine Neuorientierung*. Tübingen : Francke, 1986. Pp. 206–229.
22. Siever H. *Strategisches Übersetzen*. In: L. Zybatow, A. Petrova, M. Ustaszewski (Hrsg.) *Translationswissenschaft interdisziplinär: Fragen der Theorie und der Didaktik*. Frankfurt : Lang, 2012. S. 399–404.
23. Zabalbeascoa P. *The nature of the audiovisual text and its parameters*. In: J. Diaz Cintas (ed.) *The Didactics of Audiovisual Translation*. Amsterdam & Philadelphia : Benjamins, 2008. Pp. 21–38.

Dorofeieva M. Constructivism and translation creativity in audiovisual translation

Summary. The article deals with the strategies of constructivism and translation creativity in audiovisual translation. In the future translators' training according to the system of competencies in the European Master in Translation framework program EMT the formation of reflection and self-reflection skills during translation process acquires relevance. Teaching audiovisual translation at Ukrainian specialized universities in addition to the modern information technologies requires the transfer of procedural and methodical knowledge in classes on translation disciplines.

The theoretical components of this transfer are, in particular, strategies of constructivism and translation creativity within the process-oriented methodology of functionalism in translation studies. The aim of the study was to identify the constructivism and translation creativity mechanisms based on the multiple translation solutions in audiovisual translation. The tasks include outlining constructivism and creativity concepts in the methodology of translation studies and the methodology of teaching translation as well, the highlighting of unsuccessful translation solutions and their reasons, the identification of the translator's cognitive strategies aimed at improving the quality and comprehensibility of the target text in audiovisual translation.

The research hypothesis consists in the assumption of a direct connection between the translator understanding of the source text and the translation solution, as well as the presence of micro- and macro-level translation errors, which lead to the content distortion of the source audiovisual text and a decrease in the target text comprehensibility for the target audience.

The conditions of the experiment provided for students to perform an asynchronous written audiovisual translation of the German Federal Chancellor's government statement, posted on the YouTube channel, without a time limit. The translation order required the localization of the original German statement for the Ukrainian Deutsche Welle website.

During the analysis of multiple translations and their further discussion with students, both research hypotheses were confirmed. The results reveal a direct relationship between the lack of the source text understanding and the translator's discursive errors. The main error types founded out are the content distortion at the microlevel of the source statement and the author's intention distortion at the macrolevel in the target texts. The decrease in the target text's comprehensibility for the addressees was caused by the translators' strategic mistakes related to the lack of content explication, contrary to the requirements of the translation order.

It was established that the optimal cognitive strategies of audiovisual translation in the context of constructivism and creativity include the priority of reproducing the source text macrostructure, rather than its microstructures; consideration of visual-verbal and visual-non-verbal signs of audiovisual text; rejection of the reflex strategy in favor of self-reflection; simultaneous use of bottom-up and top-down information processing strategies.

The perspective of improving the audiovisual translation quality is the implementation of a comprehensive pre-translation analysis before translating and the application of TAP-protocols for translators' self-reflection.

Key words: constructivism, translation creativity, audiovisual translation, cognitive translation strategy, bottom-up strategy, top-down strategy.